

# Riglerjeva teza o začetkih slovenskega knjižnega jezika v številkah

Jakob Müller

*IZVLEČEK: V članku so številčno obdelane vse Trubarjeve besede z odrazi glasov ô/ô/ô/o in ě, navedene v Riglerjevih Začetkih 1968 in njegovi Problematiki 1977, dodani pa so podatki za primere, pri katerih Rigler navaja le po 1 ali dva zgleda ali pa primer samo omenja.*

*ABSTRACT: The article presents a numerical analysis of all Trubar's words with the reflexes for ô/ô/ô/o and ě quoted in Rigler's works Začetki slovenskega knjižnega jezika (1968) and Problematika glasoslovnih in oblikoslovnih variant v Trubarjevi Cerkovni ordningi (1977). Added is the data for those cases where Rigler gives only one or two examples, or the occurrence is merely mentioned.*

Rigler je v svoji monografiji Začetki slovenskega knjižnega jezika (1968) prišel do zaključka, da je glasoslovna osnova Trubarjevega knjižnega jezika govor Ljubljane 16. stoletja, ki je samo v nekaterih posameznostih sooblikovan z govorom Raščice. Njegova trditev temelji na obsežnih raziskavah jezikovnega gradiva 28, tj. vseh Trubarjevih slovensko pisanih knjig (razen Postile 1595, ker jo je jezikovno priredila druga roka, in Ordninge 1564, ker je bila izgubljena in jo je lahko citiral samo po Kidriču in Ramovšu) in na krajevni umestitvi odrazov dveh glasov: ô-ja, tj. dolgonaglašene cirkumfektiranega ô, s katerim se odrazno enači tudi ô<sup>1</sup>, tj. zgodaj podaljšani novoakutirani ô, ter dolgonaglašene ě (in nenaglašene ě, katerega odrazi so e-jevski/ej-jevski, ne i-jevski). Ker se v Trubarjevem jeziku za omenjena glasova pojavljata po dva odraza, namreč u ali o < ô/ô = ỗ, in e ali ei < ě, je do Riglerjevih Začerkov veljala teza, da je Trubarjev knjižni jezik mešanica raščiške dolenjščine (katero izpričujeta odraza u in ei) ter zlasti ljubljanske gorenjščine (katero izpričujeta odraza o in e). V monografiji pa je Rigler prišel do ugotovitve, da so teze oziroma sklepi predhodnih raziskovalcev netočni, kar pa ni presenetljivo, saj temeljijo na raziskavah fragmentarnega, ne integralnega jezikovnega gradiva, pa še slabše: »Včasih ima človek vtis, da so prav iskali primere, ki so si jih želeli, ali si jih celo izmišljali.« (Začetki 1968: 13).

Rigler je v Začetkih navedene odraze dveh zgodovinskih glasov obdelal s treh stališč: glasoslovnega, časovnega in krajevnega.

Sistemski odraz dolgonaglašene ozkega o je u (*krotkust; tvuj*), sistemski odraz nenaglašene o ali pozneje podaljšane novoakutirane ô pa je glas o

(*mílost*; *pok~~o~~ren*). Večina za sodobni slovenski knjižni jezik nenavadnih odrazov teh dveh glasov se po Riglerju da razložiti z zgodovinskimi naglasnimi zakonitostmi (*hudoba*, *pojti*), naglasnim izenačevanjem paradigme (v *mladusti*), vplivi glasovnega okolja (*razbojnik*) ali vplivi narečnega (raščiškega? ljubljanskega?) govora (*k mojmu*).

Normalni odraz *ě* je *e* (*beseda*, *bolezen*), izjemni odraz *ei* pa je Trubar zavestno in sistematično uporabljal v treh primerih:

(1) Zaradi ločevanja homonimov (*sueit* 'mundus': *suet* 'sanctus').

(2) Zaradi paradigmatiskih analogij:

(a) Pravilo *ei* ~: Glagol, katerega 3. os. ed. se je končevala na *-ei* (npr. *iei* 'jé'), je dobil isti odraz navadno tudi v drugih oblikah sedanjika (npr. *ieim*) pa tudi v drugih paradigmah (nedoločniku, deležniku *-l*) in v izpeljankah (npr. *ieid* ž).

(b) Pravilo *ei* ≈: Zaradi nekaterih besed z glasovnim zaporedjem *e+i* (npr. *feiem*) je Trubar tudi v pomensko sorodnih besedah po analogiji zapisoval *ei* (*feieuz*).

(3) Pred glasovno skupino *-s/z(C)*: *meiftu*, *sveisda* ; *leif*.

Glede Trubarjevega jezika v času je Rigler ugotovil, da za odraze *ě* do leta 1567 veljajo opisana sistemska načela, v besedilih, objavljenih leta 1574 ali pozneje, pa se nekoliko pogosteje pojavlja odraz *ei*. Rigler povezuje slabljenje Trubarjevega glasoslovnega koncepta z dejstvi iz Trubarjevega osebnega življenja.

Zaradi velike sistemskosti pojavljanja odrazov *u/o* < *ǫ* in *e/ei* < *ě* je postavil Rigler tezo, da je glasovna dvojica *u* : *e* odraz živega, narečnega jezika, in sicer Trubarju sodobne ljubljansčine. Krajevno umestitev utemeljuje s tremi razlogi, in sicer:

(1) glasoslovnimi: z analizo 8 del oz. prevajalcev/avtorjev, doma iz Ljubljane: Enih duhovnih pesmi 1563, Znojilška 1595, Obvestila 1611, Priseg sred. 17. stol., Schönleba 1672, Rogerija 1731, 1743, Pohlina 1768 in Kopitarja 1808;

(2) funkcijsko-integracijskim: ljubljansščina je v glasovni dvojici *u* : *e* združevala glasoslovni potezi dveh osrednjih (kranjskih) narečij: dolenjščine in gorenjščine, kar potrjujejo tudi sodobni (našedobni) govori južnega in vzhodnega obrobja Ljubljane: Vnanjih Goric, Kozarij; Rudnika, Studenca, Polja, Kašlja, Zadobrove – ki imajo glasovni par *u* < *ǫ* in *e* < *ě*;

(3) družbeno-upravnim: ljubljansščina je bila jezik sorazmerno velikega mesta in središče protestantizma na Kranjskem.

Riglerjeve ugotovitve in razlage o ljubljansščini kot glasoslovni osnovi Trubarjevega knjižnega jezika je večji del slovenistične javnosti sprejel, pojavili pa so se tudi ugovori, in sicer:

(1) na biografski ravni: Trubar 1557 sam je zapisal, da piše tako, kot govori – jo v njegovi rojstni Raščici;

(2) na glasoslovni ravni: odrazi samo dveh glasov ne morejo biti odločevalni za trditev, da je osnova Trubarjevega knjižnega jezika ljubljansščina;

(3) na metodološki ravni: Riglerjevi izpisi niso sistemski oz. popolni;

(4) na interpretacijski ravni: umestitev glasoslovja Trubarjevega jezika v Ljubljano (z raščiškiimi modifikacijami) ni dokazljiva;

(5) na besedoslovni ravni: Trubarjevo besedje kaže na različna narečna področja;

(6) na skladenjski ravni: gradnja Trubarjevih povedi presega tako značilnosti raščiškega kot tudi ljubljanskega govora;

(7) na osebnostni ravni: (a) Trubar ni sistemski shematik, ampak genialni ustvarjalec; (b) Rigler ni verodostojen: njegove trditve o »izmišljanju primerov« niso mogli dokazati niti njegovi branilci.

Navedeni ugovori so fundamentalistični (1), aprioristični (4, 7a) in devterotopični oziroma glasoslovno nerelevantni (5, 6, 7b), odgovora pa sta vredna (2) in (3). Anomalijo odrazov *ō*-ja in *ē*-ja je ugotovil že Oblak 1887, obravnavali pa so jo tudi vsi poznejši raziskovalci glasoslovja Trubarjevega knjižnega jezika: F. Ramovš, M. Mole in M. Rupel – in prav na osnovi te anomalije so utemeljevali svoje teze o neurejeni narečni mešanici Trubarjevega jezika. Za jezikoslovje ima anomalija očitno odločevalno vrednost. Riglerjev vtis, da so si raziskovalci primere celo izmišljali, pa potrjujejo naslednja dejstva:

Ramovš je v Kratki zgodovini (1936: 187) zapisal, da je na 26 straneh Katekizma 1575 »zapisan 82-krat ei in 153-krat e < ē, v njegovih prvih knjigah je obratno razmerje: ei prevladuje.« Trditev sem preveril v Katekizmu 1550: odraz e je zapisan 728-krat, odraz ei pa 263-krat. Besede z odrazom ei torej številčno vsaj v prvi od Trubarjevih zgodnejših knjig ne prevladujejo. Če pa bi se izkazalo, da je razmerje v Trubarjevih »prvih knjigah obratno«, bi bil tak izračun glede na Katekizem 1550 samo dokaz več, kako je poljubno primerjalno štetje pojavov metodološko problematično, saj se primerjajo različna besedila, ne pa različne redakcije istega besedila. Morda so nekoliko zanesljivejši indikator podatki o številu odraznih besed: v Katekizmu 1550 je razmerje 45 e : 25 ei. S stališča Riglerjevih ugotovitev je tako razmerje pričakovano: normalni odraza ē je v Trubarjevem knjižnem jeziku namreč e, odraz ei se pojavlja samo v posebnih primerih.

M. Molè je v članku Z historii (1948: 27) zapisal: »I dlatego w swych dziełach późniejszych, w których poza tym ilość przykładów z -ei maleje, mógł Trubar pisać greih czy veizhen, czego w pierwszym swym katechizmie nigdy nie uczynił«. (Prim. tudi Začetki 1968: 83, op.<sup>1</sup>). Vendar beseda več en ni v nobenem delu, izdanem po Katekizmu 1550, niti 1-krat zapisana z ei.

M. Rupel je v monografiji Trubar (1962: 232) zapisal, da je avtor prve slovenske knjige sprva pisal *meistu*, *leitu*, *veideti*, pozneje pa da je v številnih primerih sprejel gorenjski e (*mestu*, *letu*, *vedeti*), tako da je pisanje ei : e skoraj v razmerju 1 : 2. (Prim. Začetki 1968: 13 in 71). Dejansko je »pozneje« Trubar zapisal mesto z odrazom ei več kot 200-krat, z odrazom e pa 3-krat, leto z odrazom ei več kot 130-krat, z e pa 5-krat in vedeti z ei več kot 100-krat, z odrazom e pa 2-krat.

Navidez tehtnejši so pomisleki kritikov v zvezi z Riglerjevo metodologijo, namreč, da ni izpisal vseh pojavitev raziskovanih pojavov in da ni pojasnil načel, po katerih je primere izbiral. Vendar je iz Začerkov na mnogih mestih jasno, da je Rigler za odraze *ō*-ja izpisal problematične, s stališča sistemskosti nenavadne ali nepričakovane oblike, zlasti še tiste, glede katerih so že predhodniki opazili nedoslednosti in jih komentirali. Zato je obdelal naglasoslovje obrazila -ost, predložno/predpanske naglasne vplive in besede z novoakutiranim o-jem, ki imajo lahko odraz u (če je bilo podaljšanje zgodnejše) ali odraz o (če je bilo podaljšanje poznejše). Najbolj tipičnih, najpogostejših, problemsko pa povsem neproblematičnih besed z

u < o pa ne navaja (edino za besedo *Bog* je na str. 22 navedel, da je v Katekizmu 1550 v različnih oblikah zapisana 449-krat), tudi v tej kategoriji pa opozarja na izjeme in nepravilnosti.

V zvezi z zapisovanjem odrazov *ě* -ja je Rigler izčrpnější, saj je zajel in obdelal tako rekoč vse besede, vendar je bil tudi tu racionalen: zlasti zelo številnih pravičnih, sistemskih pojavitev ni izčrpal, zelo skrbno pa navaja izjemne, posebne ali nepravilne primere, ki niso v skladu z večinskimi, temeljnimi značilnostmi. Ker je Rigler izčrpen pri pojavih, ki njegovim sistemskim ugotovitvam nasprotujejo, je metodološko verodostojen.

Sam sem zbral, uredil in številčno obdelal vse zglede Trubarjevega jezika v zvezi z odrazi *ǫ*/o-ja in *ě* -ja, navedene v Začetkih 1968, jih razširil s sorazmerno številnimi podatki iz Ordninge 1564, ki jih navaja Rigler v Problematiki 1977, ter dodal nekaj številke za primere, pri katerih Rigler navaja minimalno število primerov ali jih samo omenja, zaradi regularnosti pa jih besedilno ne lokalizira niti zanje ne navaja konkretnih številčnih podatkov. Namen članka je pokazati številčno in sorazmernostno prepričljivost Riglerjeve ugotovitve o strukturnem razmerju odrazov u/o in e/ei v Trubarjevem knjižnem jeziku.

## Skupina O

### I. *ǫ*

#### 1. u < *ǫ*

##### a. Naglas na istem zlogu osnove

| Iztočnica | u                  | o              | Opombe            |
|-----------|--------------------|----------------|-------------------|
| bridkost  | 3                  | 0              |                   |
| celost    | 1                  | 0              |                   |
| dopolnost |                    |                |                   |
| O         | 1 <sup>3</sup>     | 1 <sup>2</sup> |                   |
| grenkost  | 4                  | 0              |                   |
| krotkost  | r <sup>2</sup> /2/ | 0 <sup>2</sup> |                   |
| mehkost   | 1                  | 0              |                   |
| močnost   | 2 <sup>2</sup>     | 0              | u*                |
| močnost   | 1 <sup>2</sup>     | 0              |                   |
| mrzlost   | 1                  | 1              | <i>ǫ</i> in í (?) |
| skrivnost | r /40/             | 1              | rima              |
| slabost   | r /7/              | 0              |                   |
| slobost   | r <sup>2</sup> /4/ | 0              |                   |
| svetlost  | 1                  | 0              |                   |
| svetost   | r /93/             | 0              | /*/               |
| šibkost   | 4                  | 4              | <i>ǫ</i> : í      |
| težkost   | r /5/              | /1/            | rima              |
| tihost    | 2                  | 0              |                   |

|                |                 |   |    |
|----------------|-----------------|---|----|
| trdnost        | 2               | 0 |    |
| trdost         | 2               | 0 |    |
| večnost        | 32              | 1 | u* |
| visokost       |                 |   |    |
| gl.            | 1 <sup>1</sup>  | 0 |    |
| str.           | 1 <sup>1</sup>  | 0 |    |
| vrednost       | 34              | 0 | u* |
| vročost        |                 |   |    |
| gl.            | 5 <sup>2</sup>  | 0 | u* |
| str.           | 12 <sup>2</sup> | 0 | u* |
| vsegamogočnost | 1 <sup>3</sup>  | 0 |    |

Prva skupina u <  $\hat{o}$ , ki ima naglas na istem zlogu osnove, je formalno enotna: sestavlja jo 24 besed na -ost. Iz Začetakov 1968: 18 ni jasno razvidno, da sta *slabust* in *slobust* dve pomensko različni besedi. (Morda *slobosti* v Besednem kazalu zato niti ne navaja). Skupno število pojavitev obeh odrazov je 271, nepričakovani odraz o pa se pojavlja 9-krat, in sicer v 6 besedah. Pri *šibkosti*, mogoče pa tudi pri *mrzlosti* gre za dva naglasna vzorca: o-jevski je nenaglašeni (primeri spadajo v skupino V). Vse ostale glasovne izjeme so omejene na 4 besede s po 1-kratno nepričakovano pojavitvijo: v dveh primerih je o zapisan zaradi rime, v ostalih dveh primerih pa gre za napako. Vseh 9 nepričakovanih pojavitev je 3,3 %, 2 napačni pojavitvi pa predstavljata 0,7 % navedenih zgledov.

#### b. Naglas na različnih zlogih osnove

| Iztočnica          | u                | o                  | Opombe         |
|--------------------|------------------|--------------------|----------------|
| mladost            |                  |                    |                |
| gl                 | /2/–             | r /?/              | r v gradivu n? |
| str.               | 16               | 0                  |                |
| str. (predl. pred) | 3–               | 10                 |                |
| M                  | 0                | 2                  |                |
| modrost            |                  |                    |                |
| gl.                | 2 <sup>2</sup> – | 56 <sup>2</sup>    | o**            |
| str.               | 81 <sup>2</sup>  | 2 <sup>2</sup> –   | u**            |
| norost             |                  |                    |                |
| gl.                | 0                | 12 <sup>1</sup>    |                |
| str.               | 2 <sup>2</sup>   | 4 <sup>1,2</sup> – | predl ?.       |
| širokost           | 0                | 1 <sup>2</sup>     |                |
| gost, m            | 1 /2/            | 0                  | Pl $\hat{o}$   |
| hod                | 1                | 0                  |                |

Drugo  $\hat{o}$  skupino, v kateri so naglasi na različnih zlogih osnove ali na osnovi in obrazilu, sestavlja 6 besed, kar je sorazmerno malo za odkrivanje oziroma potrje-

vanje splošnih zakonitosti, vendar se pri vseh 3 najmočnejših besedah kažejo podobna glasovna odstopanja. Skupno število pojavitev je 197, od teh jih je nepričakovanih 13. (V razpredelnici so označene z znakom –.) To je sicer sorazmerno veliko (6,6 %), vendar ne gre za napake, pač pa za oblike naglasnega vzorca, pri katerem se posplošujejo u-jevske oblike iz stranskih sklonov. Da je bilo izenačevanje po glasovni analogiji v Trubarjevem jeziku že močno, potrjujejo tudi druge besede, npr. *vročost*, *visokost*, ki zgodovinsko sicer spadajo v 2.  $\hat{o}$  skupino, vendar so dejansko že prešle v skupino z naglasom na istem zlogu besede. (Gl. nižje.)

### c. Naglasni premik zaradi predloga/predpone

| Iztočnica        | u *                                 | o                    | Opombe |
|------------------|-------------------------------------|----------------------|--------|
| blago            |                                     |                      |        |
| O pred           | 1 /3/–                              | 1 /3/                | u*o* ~ |
| bog              |                                     |                      |        |
| nagl. na osn.    | r /86/                              | 2 <sup>1</sup> –     | u**    |
| nagl. na obr.    | 0                                   | r <sup>1</sup> /265/ |        |
| dom              |                                     |                      |        |
| na svojem domovi | 4 <sup>1</sup> –                    | 0                    | ~ /ó ? |
| duh              |                                     |                      |        |
| O pred           | 1 <sup>2</sup> –                    | r                    |        |
| O med            | 22 <sup>1,2</sup>                   | 0                    |        |
| koren            |                                     |                      |        |
| O                | r 2 <sup>1</sup>                    | 1 <sup>1</sup> –     |        |
| oko              |                                     |                      |        |
| gl.              | r 3 <sup>2</sup>                    | 0                    |        |
| predl.           | r 3 <sup>1</sup>                    | 0                    |        |
| izgovoriti       |                                     |                      |        |
| -l               | 1 <sup>1</sup> r                    | 0                    |        |
| nakloniti        |                                     |                      |        |
| -l               | 3                                   | 0                    |        |
| naložiti         |                                     |                      |        |
| -l               | r /15/                              | 1–                   | /u*/   |
| odgovoriti       |                                     |                      |        |
| -l               | 7 <sup>1</sup> r /33 <sup>1</sup> / | 0                    |        |
| pokloniti        |                                     |                      |        |
| -l               | 4                                   | 0                    |        |
| pooblastiti      |                                     |                      |        |
| -l               | 2 <sup>2</sup> r                    | 0                    |        |
| pregovoriti      |                                     |                      |        |
| -l               | 9 <sup>1</sup> r 1 <sup>2</sup> –   | 0                    |        |
| zgovoriti        |                                     |                      |        |
| -l               | 2 <sup>1</sup> r                    | 0                    |        |

zložiti

-l r /10/ 1– u\*

Naglasni premik zaradi predloga neposredno pred odnosnico ali zaradi predpone ponazarja Rigler s 6 samostalniki ter 9 glagoli, skupaj torej s 15 besedami. Vseh citiranih pojavitev je 486, od teh je nepričakovanih 15, in sicer pri 8 besedah: Rigler je problematične pojavitve očitno iskal. Pri skupaj 8 ponovitvah 2 besed (*blago, dom*) gre verjetno za paradigmatsko analogijo, pri ostalih 4 besedah (*bog, koren, naložiti in zložiti*), ki imajo 5 pojavitev, pa gre ali za slabljenje predložnega oz. predpanskega naglasnega vzorca ali pa, še verjetneje, za napake.

Vseh 15 nepričakovanih pojavitev predstavlja 3,1 %, 5 verjetnih napak pa 1 % zajetih primerov.

č. Mešana skupina

| Iztočnica   | u                    | o               | Opombe       |
|-------------|----------------------|-----------------|--------------|
| govoriti    |                      |                 |              |
| -l          | 8 <sup>2</sup>       | 1 <sup>2</sup>  | u**          |
| izpoved     | r /62/               | 1               |              |
| odgovor     | r <sup>2</sup> /36/  | 2 <sup>2</sup>  |              |
| pokora      | r <sup>2</sup> /436/ | /1 <sup>2</sup> |              |
| (ne)pokorni | 54 <sup>2</sup>      | 16 <sup>2</sup> | u* ljublj./~ |
| nespodoba   | 2 <sup>2</sup>       | 0               |              |
| spodoba     | 0                    | 1 <sup>2</sup>  |              |
| poslednji   | r /43/               | 1               |              |
| predgovor   | /47 <sup>1</sup> /   | 1 <sup>1</sup>  |              |
| rod         |                      |                 |              |
| mn.         | r /6/                | 2 /1/           | -ov-         |
| zapoved     | r /166/              | 1               | u* M         |

V skupino je uvrščenih 12 besed. Citiranih pojavitev je 888, od teh je nepričakovanih vseh 28 o-jevskih oblik. Kar 16 o-jevskih pojavitev besed (ne)pokorni pripada ali drugemu narečnemu govoru, morda ljubljansščini, ali pa so tvorjene po nedoločni obliki. Pri obeh o-jevskih pojavitvah besede *rod* v množini (*rodovi, rodove*) gre za vpliv skupine -ov, pri spodobi gre za akutirano varianto. Nepričakovanih pojavitev je 3,2 %.

II. Skupina **ou** / **oi**

a. ov//oi < ov/ot//oi

| Iztočnica | u* | o | Opombe |
|-----------|----|---|--------|
| grmovje   | 0  | 1 |        |
| kos       |    |   |        |

|             |    |    |                    |
|-------------|----|----|--------------------|
| O mn.       | 0  | 1  |                    |
| skalovje    | 0  | 3  |                    |
| špelovje    | 0  | 1  |                    |
| vdova       |    |    | u: nar/~, o: ~ -ov |
| R mn        | 1  | 1  |                    |
| razbojnik   | 19 | 46 |                    |
| razbojnikov | 0  | 5  |                    |
| ubojnik     | 0  | 17 |                    |

V skupino, ki ima 8 besed s skupaj 95 pojavitvami, so zajete besede, v katerih je  $\hat{o}$  sestavina dvoglasnika. V Trubarjevem času se je t sicer še govoril velarno, ne dvoustnično, vendar se glede vpliva na izgovor predhodnega  $\hat{o}$  ni razlikoval od dvoglasniških zvočnikov. Zaradi težavnosti izgovora se je dolgonaglašeni cirkumflektirani o v položaju pred dvoglasniškim zvočnikom ali ohranil kot o ali pa se premenil z u (glej naslednji oddelek).

Nepričakovanih, izjemnih zapisov (u) je 20, od tega 19 zapisov *razbujnika*. Narejeni so po zakonitosti prve, osnovne skupine (u <  $\hat{o}$ ), 1 u-jevska oblika *vduu* pa verjetno zaradi izenačevanja z drugimi u-jevskimi oblikami stranskih sklonov. Nepričakovanih pojavitev je 21,1 %.

b. u < ov

|           |   |   |        |
|-----------|---|---|--------|
| Iztočnice | u | o | Opombe |
| grozdovje | 1 | 0 |        |
| vdovstvo  | 2 | 0 |        |

Druga podskupina se od prve položajne razlikuje po tem, da izkazuje odraz u. Ima samo dve besedi s skupaj tremi pojavitvami, nepričakovanih odrazov ni.

### III. $\hat{o}$

1. u <  $\hat{o}$ <sup>1</sup>

|                     |        |    |                         |
|---------------------|--------|----|-------------------------|
| Iztočnica           | u      | o  | Opombe                  |
| moj                 |        |    |                         |
| I/T m ed.           | r /31/ | 0  | /u**/                   |
| D ed.               | 23     | 26 | rašč.? ljublj.?         |
| ne I m ed. ne D ed. | 5      | 4  | rašč.? ljublj.?         |
| nevoljen            | 8      | 0  |                         |
| otročji             | 2      | 1  | $\hat{o}$ : $\acute{o}$ |
| pojti               |        |    |                         |



|          |          |   |    |
|----------|----------|---|----|
| sed.     | 10       | 0 |    |
| svoj     | r /800/  | 0 | u* |
| tvoj     | r /2000/ | 0 | u* |
| vesoljni | 1        | 0 |    |
| gora     |          |   |    |
| R mn     | 4        | 0 |    |
| noga     |          |   |    |
| R mn     | 3        | 0 |    |
| otrok    |          |   |    |
| R mn     | 7        | 0 |    |
| sirota   |          |   |    |
| R mn     | 1        | 0 |    |
| serota   |          |   |    |
| R mn     | 0        | 1 | ~  |
| sorota   |          |   |    |
| R mn     | 0        | 1 | ~  |
| voda     |          |   |    |
| R mn     | 1        | 1 | =  |

Skupina  $\phi^1$ , ki jo sestavlja 12 besed, ima dve opaznejši podskupini, in sicer (a) svojilne zaimke ter (b) samostalnike z ničto končnico v R mn. Vseh pojavitev skupaj je 2930, od teh je nepričakovanih 34, in sicer 30 oblik zaimka *moj*, kar seveda ne more biti pomota, ampak je, po Riglerjevi razlagi, odraz raščiškega ali ljubljanskega govora. Ostale 4 nepričakovane pojavitve pripadajo drugačnim naglasnim paradigmam (*otročji*), postopku dehomonimizacije (*voda*) ali pa glasovnemu izenačevanju paradigme (*serota/sorota*). Vseh nepričakovanih (o-jevskih) oblik je 1,2 %.

## 2. o < $\phi^2$

| Iztočnica      | u              | o                    | Opombe        |
|----------------|----------------|----------------------|---------------|
| (ne)pokoren    | 2 <sup>2</sup> | 14 <sup>2</sup>      | $\phi : \phi$ |
| (ne)pokornik   | 7              | 11                   | $\phi : \phi$ |
| (ne)pokornost  | 0              | r /8/                |               |
| (ne)pokorščina | 0              | r (317)              |               |
| nevolja        | 2              | 4                    |               |
| oblat          | 0              | 1                    |               |
| zastopnost     | 0              | r <sup>1</sup> /139/ |               |
| polnost        | 0              | r <sup>1</sup> /44/  |               |

V skupini  $\phi^2$  je 12 besed, od katerih jih je 8 iz iste besedne družine, vseh ponovitev skupaj pa je 549. Tri besede so 13-krat (2,4 %) zapisane z za skupino nepričakovanim odrazom u. Pri 9 primerih je vzrok analogija po drugi naglasni

paradigmi, za 2 u-jevska zapisa *nevolje* pa Rigler ne vidi jasne sistemske naglasne podlage. Pleteršnik 1894 pri *nevolji* res navaja samo akut, Rigler sam pa v SSKJ navaja tako akut kot cirkumfleks.

#### IV. o < ô

| Iztočnica | u              | o              | Opombe        |
|-----------|----------------|----------------|---------------|
| dolgota   | 0              | 2 <sup>2</sup> | T ed, I mn, ~ |
| globokota | 0              | 4 <sup>3</sup> |               |
| hudoba    | 6              | 3              |               |
| krotkota  | 1 <sup>2</sup> | 7 <sup>2</sup> |               |
| ostroba   | 0              | 4 <sup>2</sup> |               |
| skopota   | 0              | 1 <sup>2</sup> |               |
| skrunoba  | 0              | 1              |               |
| šibkota   | 0              | 11             |               |
| širokost  | 0              | 1 <sup>1</sup> |               |
| širokota  | 0              | 3 <sup>2</sup> |               |
| tihota    | 0              | 2              |               |
| visokota  | 0              | 3 <sup>2</sup> |               |

Skupina obsega 12 besed z 49 pojavitvami. Nepričakovanih odrazov u je 7 (14,3 %). Vsi se dajo utemeljiti s paradigmo cirkumfleksirane variante.

#### V. o < o

| Iztočnica       | u | o*      | Opombe |
|-----------------|---|---------|--------|
| (ne)čistost     | 0 | r /84/  | o*     |
| (ne)milost      | 0 | r /351/ |        |
| (ne)strohnilost | 0 | r /2/   |        |
| (ne)žihrost     | 0 | r /19/  |        |
| debelost        | 0 | 1       |        |
| globokina       | 0 | 3       |        |
| globoščina      | 0 | 4       |        |
| gvišnost        | 0 | r 6     |        |
| hočljivost      | 0 | r /21/  |        |
| hotljivost      | 0 | r /3/   |        |
| lakomnost       | 0 | r /25/  |        |
| nemarnost       | 0 | r /16/  |        |
| nevernost       | 0 | r /5/   |        |
| nevrednost      | 1 | 8       |        |
| nizkost         | 0 | r /3/   |        |
| obilnost        | 0 | r /6/   |        |
| pohlevnost      | 0 | r /5/   |        |

|               |   |        |
|---------------|---|--------|
| potrebnost    | 0 | r /1/  |
| pravičnost    | 0 | r /2/  |
| prijatljivost | 0 | r /3/  |
| starost       | 0 | r /13/ |
| trezivost     | 0 | r /9/  |
| velikost      | 0 | r /5/  |

|       |    |    |                |
|-------|----|----|----------------|
| pojti |    |    |                |
| -ti   | 12 | 14 | nagl. na obr.  |
| vel.  | 13 | 17 | nagl. na obr.. |

Skupina je sestavljena iz 27 samostalnikov, od katerih jih je 25 tvorjenih z nenaglašanim obrazilom -ost, ter iz 2 oblik glagola *pojti*. Od skupaj 652 pojavitev je nepričakovanih odrazov (u) 26, tj. 4 %. Pri samostalniku jo povzroča cirkumfleks na obrazilu, kar pomeni, da se predponski premik ni realiziral, pri glagolu pa gre za varianto z zgodaj podaljšanim akutom.

## Skupina Ě

### I. e < ě

| Iztočnica | → e | → ei | e →      | ei →  | Opombe |
|-----------|-----|------|----------|-------|--------|
| beg       | 3   | 0    | 4        | 1     | ě? #   |
| bežati    |     |      |          |       |        |
| -ti       | 8   | 2    | 2        | 3     |        |
| sed.      | 12  | 3    | 2        | 3     |        |
| -l        | 13  | 2    | 5        | 8     |        |
| vel.      | 5   | 1    | 0        | 4     |        |
| pobegnik  | 1   | 0    | 0        | 0     |        |
| pobegniti | 11  | 0    | 1        | 1     |        |
| pribega   | 1   | 0    | 0        | 0     |        |
| pribežati |     |      |          |       |        |
| sed.      | 1   | 0    | 0        | 0     |        |
| -l        | 1   | 0    | 0        | 0     |        |
| ubežati   |     |      |          |       |        |
| -ti       | 1   | 2    | 0        | 0     |        |
| sed.      | 1   | 0    | 0        | 2     |        |
| -l        | 1   | 1    | 0        | 0     |        |
| bel       | 10  | 4    | 18       | 17    | e* =   |
| obeliti   | 0   | 0    | 0        | 1     |        |
| pobeliti  | 3   | 0    | 1        | 0     |        |
| beseda    | 352 | 0    | 78 /700/ | 0 /2/ | e**    |

|            |     |    |     |    |         |
|------------|-----|----|-----|----|---------|
| bled       | 2   | 0  | 0   | 2  |         |
| bolezen    | 96  | 0  | 37  | 11 | e → ei* |
| boleti     | 1   | 0  | 0   | 0  |         |
| breg       | 4   | 0  | 0   | 4  |         |
| cegel      | 2   | 0  | 1   | 0  |         |
| cel        | 63  | 2  | 27  | 1  | e**     |
| cvet       | 1   | 1  | 0   | 9  |         |
| cvetje     | 1   | 0  | 1   | 0  |         |
| cvesti     |     |    |     |    | ə       |
| -ti        | 1   | 1  | 0   | 0  | #       |
| sed.       | 1   | 0  | 0   | 0  |         |
| č(r)evelj  | 14  | 0  | 7   | 0  | e*      |
| človek     |     |    |     |    |         |
| str.       | 69  | 0  | 53  | 81 | e**     |
| čreda      | 2   | 0  | 0   | 0  |         |
| črednik    | 0   | 0  | 1   | 0  |         |
| čreva      | 1   | 0  | 1   | 0  |         |
| dečla      | 79  | 0  | 27  | 0  |         |
| dečelstvo  | 2   | 0  | 2   | 0  |         |
| dekla      | 36  | 0  | 23  | 1  |         |
| deklica    | 29  | 0  | 18  | 2  |         |
| ded        | 0   | 0  | 0   | 1  |         |
| dedec      | 1   | 1  | 0   | 0  |         |
| delati     | 201 | 7  | 132 | 2  | e**     |
| delo       | 210 | 15 | 71  | 2  | e*      |
| pridelati  | 1   | 0  | 0   | 0  |         |
| dodelati   | 1   | 0  | 1   | 0  |         |
| delavec    | 21  | 0  | 22  | 0  |         |
| delavski   | 0   | 0  | 1   | 0  |         |
| delavnik   | 0   | 0  | 1   | 0  |         |
| pridelanje | 1   | 0  | 0   | 0  |         |
| delaven    | 2   | 0  | 1   | 0  |         |
| delov      | 0   | 0  | 1   | 0  |         |

|             |         |       |    |    |      |
|-------------|---------|-------|----|----|------|
| devati      | 7       | 0     | 2  | 1  |      |
| odetal      | 1       | 0     | 1  | 0  |      |
| odetel      | 1       | 0     | 1  | 0  |      |
| pridevek    | 6       | 0     | 2  | 0  |      |
| razdevati   | 2       | 0     | 0  | 0  |      |
| razodeti    |         |       |    |    |      |
| 3 sed       | 4       | 0     | 1  | 0  |      |
| -ti         | 18      | 0     | 4  | 3  |      |
| -l          | 8       | 0     | 1  | 0  |      |
| razodevati  | 25      | 0     | 17 | 0  |      |
| zadevati    | 1       | 0     | 0  | 0  |      |
| Dolenjec    | 1       | 0     | 1  | 0  |      |
| dolenji     | 2       | 0     | 0  | 0  |      |
| dolenjski   | 0       | 0     | 1  | 0  |      |
| dremati     | 6       | 0     | 2  | 0  |      |
| dreti       | 1       | 0     | 0  | 0  |      |
| izdreti     | 4       | 2     | 1  | 0  |      |
| odreti      | 0       | 0     | 1  | 0  |      |
| podreti     | 0       | 0     | 0  | 1  | rima |
| razdreti    | 8       | 0     | 4  | 0  |      |
| zdreti      | 0       | 0     | 1  | 0  |      |
| drevo       | 7       | 0     | 0  | 0  |      |
| drevje      | 11      | 0     | 6  | 0  | e*   |
| gneздо      | 8       | 0     | 2  | 3  |      |
| gnezditi    | 3       | 0     | 1  | 0  |      |
| goleno      | 3       | 0     | 3  | 1  |      |
| golen prid. | 1       | 0     | 0  | 0  |      |
| gorenji     | 1       | 0     | 0  | 0  |      |
| goreti      | 10      | 0     | 15 | 4  |      |
| zgoreti     | 1       | 0     | 6  | 1  |      |
| gosenica    | 1       | 0     | 0  | 0  |      |
| greh        | 523/607 | 0 /3/ | 77 | 24 | e**  |
| grešen      | 0 (26)  | 0     | 4  | 0  |      |
| grešiti     | 2       | 0     | 4  | 2  | e*   |
| grešnica    | 0       | 0     | 1  | 0  |      |

|                                                                                                           |             |        |              |      |               |         |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|--------|--------------|------|---------------|---------|
| F<br>E<br>Z<br>I<br>K<br>O<br>S<br>L<br>O<br>V<br>N<br>I<br>Z<br>A<br>P<br>I<br>S<br>K<br>I<br>7•2001•1-2 | grešnik     | 5 (65) | 0            | 23   | 2             |         |
|                                                                                                           | pregreha    | 1 /11/ | 0            | 3    | 1             | e*      |
|                                                                                                           | pregrešen   | 0 (2)  | 0            | 1    | 0             |         |
|                                                                                                           | pregrešenje | 0      | 0            | 1    | 0             |         |
|                                                                                                           | pregrešiti  | /6/    | 0            | 0    | 0             |         |
|                                                                                                           | grevati     | 14     | 0            | 5    | 1             |         |
|                                                                                                           | greva       | 1      | 0            | 0    | 0             |         |
|                                                                                                           | grevinga    | 23     | 0            | 8    | 0             |         |
|                                                                                                           | zgrevati    | 4      | 0            | 1    | 0             |         |
|                                                                                                           | grmeti      | 1      | 0            | 1    | 0             |         |
|                                                                                                           | hiteti      | 2      | 0            | 0    | 1             |         |
|                                                                                                           | hoteti      | 63     | 0            | 37   | 4             | e*      |
|                                                                                                           | ne imeti    |        |              |      |               | e** prp |
|                                                                                                           | sed.        | 98 ps  | 1ps<br>16 pn | 2 ps | 1 ps<br>38 pn |         |
|                                                                                                           | izpleti     | 2      | 0            | 1    | 0             |         |
|                                                                                                           | izpremiti   |        |              |      |               |         |
|                                                                                                           | -l          | 2      | 2            | 0    | 0             |         |
|                                                                                                           | -n          | 1      | 0            | 0    | 1             |         |
|                                                                                                           | kamela      | 5      | 0            | 2    | 2             |         |
|                                                                                                           | kamelski    | 0      | 0            | 1    | 0             |         |
|                                                                                                           | kapela      | 5      | 0            | 8    | 0             |         |
|                                                                                                           | kapelica    | 2      | 0            | 0    | 0             |         |
|                                                                                                           | kedan       | 4      | 0            | 0    | 0             | : teden |
|                                                                                                           | keha        | 23     | 0            | 2    | 12            |         |
|                                                                                                           | kehov       | 2      | 0            | 2    | 0             |         |
|                                                                                                           | koleno      | 12     | 0            | 13   | 0             |         |
|                                                                                                           | kopel       | 5      | 0            | 1    | 0             |         |
|                                                                                                           | krdelo      | 28     | 0            | 10   | 0             | e*      |
|                                                                                                           | krdelce     | 1      | 0            | 0    | 0             |         |

|            |    |    |    |    |          |
|------------|----|----|----|----|----------|
| kregati    | 31 | 0  | 10 | 6  |          |
| kreg       | 65 | 2  | 21 | 13 | e*       |
| kreganje   | 1  | 0  | 0  | 1  |          |
| skregati   | 1  | 0  | 1  | 0  |          |
| ledik      | 8  | 0  | 2  | 0  |          |
| len        | 3  | 0  | 3  | 0  |          |
| lep        | 68 | 14 | 22 | 13 | =        |
| lesti      |    |    |    |    |          |
| -l         | 0  | 1  | 0  | 0  |          |
| leščerba   | 9  | 1  | 9  | 1  |          |
| leteti     |    |    |    |    |          |
| -ti        | 1  | 0  | 1  | 0  |          |
| -l         | 1  | 3  | 1  | 2  | ≈ letati |
| obleteti   |    |    |    |    |          |
| -l         | 1  | 0  | 0  | 0  |          |
| lev        | 13 | 0  | 10 | 0  |          |
| levski     | 0  | 0  | 1  | 0  |          |
| levi       | 3  | 0  | 4  | 0  |          |
| medved     | 4  | 0  | 5  | 0  |          |
| meh        | 1  | 1  | 0  | 0  |          |
| meniti     | 8  | 10 | 15 | 15 | e** =    |
| menjenje   | 0  | 1  | 0  | 0  |          |
| mneti      | 1  | 0  | 0  | 0  |          |
| pomeniti   | 12 | 1  | 73 | 21 |          |
| pomenjenje | 0  | 2  | 0  | 1  |          |
| menjati    |    |    |    |    | prp (ń)  |
| -l         | 0  | 1  | 1  | 0  |          |
| menjavec   | 1  | 0  | 0  | 0  | prp (ń)  |
| premeniti  | 2  | 0  | 2  | 0  |          |
| mesec      | 31 | 1  | 13 | 3  |          |
| mesečen    | 3  | 0  | 2  | 0  |          |

|             |    |   |    |    |     |
|-------------|----|---|----|----|-----|
| mešati      | 2  | 0 | 0  | 0  |     |
| primešati   | 1  | 0 | 0  | 0  |     |
| zmešati     | 11 | 1 | 6  | 1  | e*  |
| zmešanje    | 1  | 0 | 0  | 0  |     |
| mleko       | 8  | 0 | 9  | 0  |     |
| mlečen      | 0  | 0 | 1  | 0  |     |
| mleti       | 4  | 0 | 0  | 2  |     |
| mreža       | 33 | 0 | 2  | 11 |     |
| nedelja     | 76 | 0 | 55 | 1  |     |
| nedeljski   | 8  | 0 | 1  | 0  |     |
| ponedeljek  | 3  | 0 | 3  | 0  |     |
| nedrje      | 4  | 0 | 0  | 0  |     |
| nekaj       | 2  | 0 | 1  | 0  |     |
| Nemec       | 6  | 0 | 6  | 0  |     |
| nemški      | 25 | 0 | 19 | 0  |     |
| nemščina    | 2  | 0 | 0  | 0  |     |
| znetiti     | 0  | 1 | 0  | 1  | = ? |
| obedovati   | 1  | 0 | 1  | 0  |     |
| odobedovati | 1  | 0 | 1  | 0  |     |
| obesiti     | 18 | 0 | 11 | 2  |     |
| obešati     | 3  | 0 | 4  | 0  |     |
| obetati     | 1  | 0 | 0  | 0  |     |
| obleči      | 51 | 6 | 8  | 13 |     |
| izleči      | 7  | 0 | 2  | 0  |     |
| sleči       | 1  | 0 | 0  | 0  |     |
| obrest      | 3  | 0 | 1  | 2  |     |
| odpreti     | 7  | 1 | 3  | 5  |     |
| zapreti     | 1  | 1 | 4  | 0  |     |
| odvetnik    | 7  | 0 | 8  | 0  | e*  |



|             |    |   |    |    |       |
|-------------|----|---|----|----|-------|
| omesiti     | 2  | 0 | 1  | 0  |       |
| opresen     | 3  | 0 | 3  | 0  |       |
| opresnik    | 1  | 0 | 1  | 0  |       |
| osobenjik   | 5  | 0 | 3  | 0  |       |
| otrpneti    | 1  | 0 | 0  | 0  |       |
| obtrpneti   | 2  | 0 | 0  | 1  |       |
| ozreti      | 1  | 0 | 0  | 0  |       |
| pena        | 2  | 0 | 5  | 0  | kazen |
| pestovati   | 1  | 0 | 1  | 0  |       |
| pestinjica  | 1  | 0 | 1  | 0  |       |
| pešec       | 1  | 0 | 0  | 0  |       |
| petje       | 27 | 0 | 6  | 11 |       |
| naprejpetje | 19 | 0 | 0  | 0  |       |
| pevec       | 4  | 0 | 1  | 0  |       |
| plena       | 0  | 0 | 0  | 2  |       |
| pleve       | 4  | 0 | 5  | 0  |       |
| popleniti   | 2  | 0 | 0  | 1  |       |
| potreba     | 5  | 0 | 47 | 4  | e**   |
| potreben    | 1  | 0 | 8  | 1  |       |
| požreti     | 2  | 0 | 3  | 2  |       |
| požrešen    | 3  | 0 | 2  | 1  |       |
| požreščina  | 1  | 0 | 3  | 1  |       |
| požreh      | 3  | 0 | 2  | 0  |       |
| prednji     | 1  | 0 | 0  | 0  |       |
| odspred     | 2  | 0 | 0  | 0  |       |
| odspreda    | 16 | 1 | 37 | 1  |       |
| spreda      | 0  | 0 | 1  | 0  |       |
| sprednji    | 0  | 0 | 3  | 0  |       |
| preprost    | 7  | 0 | 1  | 0  |       |

|             |    |   |    |    |              |
|-------------|----|---|----|----|--------------|
| popretiti   | 0  | 1 | 0  | 0  |              |
| prevečati   | 1  | 0 | 0  | 0  |              |
| procesija   | 3  | 0 | 1  | 0  |              |
| reč         | 40 | 2 | 11 | 33 | e**          |
| redék       | 0  | 0 | 1  | 0  |              |
| reka        | 12 | 0 | 10 | 0  |              |
| repen       | 1  | 0 | 0  | 0  | repa         |
| rešiti      | 67 | 1 | 23 | 0  | e*           |
| odrešiti    | 85 | 0 | 51 | 1  |              |
| reva        | 4  | 0 | 0  | 0  | e**+reven 85 |
| reven       | 8  | 0 | 0  | 0  |              |
| rezati      | 12 | 1 | 6  | 2  | =            |
| izrezati    | 0  | 2 | 0  | 0  |              |
| neobreza    | 11 | 0 | 0  | 1  |              |
| neobrezan   | 2  | 0 | 1  | 0  |              |
| obreza      | 33 | 1 | 9  | 1  |              |
| obrezanje   | 1  | 0 | 0  | 0  |              |
| obrezati    | 40 | 1 | 6  | 7  |              |
| obrezovanje | 2  | 0 | 0  | 0  |              |
| obrezovati  | 5  | 0 | 0  | 0  | e*           |
| odrezati    | 2  | 0 | 1  | 0  |              |
| razrezanje  | 1  | 0 | 1  | 0  |              |
| sedeti      | 25 | 0 | 11 | 1  |              |
| sesti       |    |   |    |    |              |
| -ti         | 2  | 2 | 2  | 3  | #            |
| -l          | 1  | 6 | 1  | 5  | =            |
| posesti     |    |   |    |    |              |
| -ti         | 2  | 0 | 1  | 1  |              |
| -l          | 10 | 0 | 6  | 5  |              |
| sekati      | 7  | 0 | 3  | 0  |              |
| izsekati    | 7  | 0 | 3  | 0  |              |
| obsekati    | 1  | 0 | 0  | 0  |              |
| odsekati    | 19 | 0 | 11 | 0  |              |
| posekati    | 12 | 0 | 3  | 1  |              |

|             |    |    |    |   |     |
|-------------|----|----|----|---|-----|
| razsekati   | 4  | 0  | 2  | 0 |     |
| usekati     | 2  | 0  | 0  | 0 |     |
| sečan       | 1  | 0  | 0  | 0 |     |
| senca       | 22 | 0  | 20 | 0 |     |
| obsenčiti   | 4  | 0  | 2  | 0 |     |
| obsenčevati | 1  | 0  | 1  | 0 |     |
| skleda      | 13 | 0  | 2  | 5 |     |
| skledica    | 0  | 0  | 1  | 0 |     |
| škudela     | 0  | 0  | 3  | 0 |     |
| skrbeti     | 10 | 0  | 4  | 3 |     |
| oskrbeti    | 4  | 0  | 0  | 1 |     |
| slednji     | 11 | 4  | 1  | 0 | e** |
| slep        | 22 | 0  | 12 | 6 |     |
| slepec      | 53 | 1  | 21 | 2 |     |
| oslepiti    | 4  | 0  | 3  | 0 |     |
| Slovenec    | 23 | 0  | 0  | 1 | e*  |
| Sloven      | 3  | 0  | 11 | 0 |     |
| slovenski   | 46 | 0  | 24 | 1 |     |
| slovenščina | 2  | 0  | 0  | 0 |     |
| smrdeti     | 0  | 0  | 1  | 0 |     |
| smreka      | 1  | 0  | 0  | 0 |     |
| sneg        | 6  | 0  | 3  | 1 |     |
| snežen      | 1  | 0  | 0  | 0 |     |
| sosed       | 24 | 0  | 10 | 0 |     |
| soseden     | 3  | 0  | 1  | 0 |     |
| soseščina   | 1  | 0  | 1  | 3 |     |
| sreda       | 42 | 14 | 21 | 7 | = ? |
| srednji     | 4  | 0  | 1  | 0 |     |
| srednik     | 5  | 0  | 2  | 0 |     |
| stena       | 6  | 0  | 4  | 2 |     |
| stleči      | 1  | 0  | 0  | 0 |     |

|               |    |   |    |    |      |
|---------------|----|---|----|----|------|
| streči        | 29 | 0 | 17 | 1  |      |
| streha        | 16 | 0 | 3  | 5  |      |
| streljati     | 4  | 1 | 1  | 0  | =    |
| strel         | 1  | 0 | 0  | 0  |      |
| strela        | 11 | 0 | 2  | 0  |      |
| ustreliti     | 0  | 1 | 0  | 0  |      |
| sveča         | 8  | 1 | 8  | 1  |      |
| svečnica      | 2  | 1 | 1  | 1  |      |
| svečničen     | 1  | 0 | 0  | 0  |      |
| svečnik       | 4  | 1 | 12 | 2  |      |
| špegel        | 2  | 0 | 2  | 0  |      |
| šumeti        | 1  | 0 | 0  | 1  |      |
| tekati        | 1  | 0 | 1  | 1  |      |
| trebiti       | 1  | 0 | 1  | 0  |      |
| iztrebiti     | 5  | 0 | 0  | 0  |      |
| potrebiti     | 1  | 0 | 0  | 0  |      |
| trebuh        | 12 | 0 | 11 | 2  | e*   |
| treskati      | 2  | 0 | 2  | 0  |      |
| tresk         | 0  | 1 | 1  | 0  |      |
| treskanje     | 0  | 0 | 2  | 0  |      |
| tretri        | 3  | 0 | 0  | 0  |      |
| potretri      | 2  | 0 | 0  | 0  |      |
| stretri       | 9  | 0 | 0  | 0  |      |
| zatretri      | 24 | 1 | 14 | 1  | rima |
| treziv/trezev | 22 | 0 | 16 | 0  |      |
| trezivost     | 3  | 0 | 4  | 0  |      |
| trpeti        | 87 | 0 | 51 | 7  | e*   |
| pretrpeti     | 13 | 0 | 32 | 0  |      |
| strpeti       | 2  | 0 | 7  | 0  |      |
| umreti        | 58 | 1 | 6  | 16 |      |
| vcepiti       | 4  | 0 | 4  | 0  |      |

|             |        |   |     |    |          |
|-------------|--------|---|-----|----|----------|
| vedro       | 1      | 0 | 0   | 1  |          |
| vehati      | 1      | 0 | 0   | 0  |          |
| večen       | r /50/ | 0 | 77  | 0  | e**      |
| vek         | 7      | 1 | 1   | 1  |          |
| vekoma      | r /30/ | 0 | 56  | 0  | e**      |
| veleti      | 0      | 0 | 0   | 1  |          |
| velnica     | 1      | 0 | 0   | 0  |          |
| veroh       | 2      | 2 | 2   | 0  | prevzeto |
| ves<br>str. | 161    | 6 | 190 | 10 | e**      |
| vleči       | 57     | 0 | 24  | 7  |          |
| izvleči     | 7      | 0 | 1   | 0  |          |
| odvleči     | 15     | 0 | 6   | 0  |          |
| povleči     | 1      | 0 | 0   | 0  |          |
| privleči    | 2      | 0 | 0   | 0  |          |
| zavleči     | 1      | 0 | 0   | 0  |          |
| vreči       | 7      | 0 | 2   | 2  |          |
| odvreči     | 1      | 0 | 0   | 0  |          |
| podvreči    | 4      | 0 | 0   | 1  |          |
| zavreči     | 18     | 0 | 2   | 1  |          |
| vreden      | 87     | 0 | 51  | 3  | e*       |
| nevreden    | 2      | 0 | 1   | 0  |          |
| nevrednost  | 9      | 0 | 0   | 0  |          |
| zleg        | 42     | 0 | 36  | 3  |          |
| zrel        | 1      | 0 | 1   | 0  |          |
| želeti      | 28     | 0 | 5   | 7  |          |
| železo      | 6      | 0 | 3   | 0  |          |
| železen     | 8      | 1 | 8   | 0  |          |
| živeti      | 28     | 2 | 12  | 13 |          |
| oživeti     | 0      | 0 | 1   | 0  |          |

|           |         |         |    |    |           |
|-----------|---------|---------|----|----|-----------|
| žleza     | 4       | 1       | 1  | 0  |           |
| žrebski   | 0       | 0       | 1  | 0  |           |
| -ějši     | 67 /22/ | 14 /10/ | 17 | 14 | ei ~ -eje |
| M mn. o/i | 99      | 10      | 58 | 11 | e* ~ ed.  |

Skupina e, ki je od vseh največja, zajema 306 besed in 2 oblikoslovni kategoriji, skupaj 308 enot, ki imajo pred 1574. letom 5663 pojavitev, od teh 206 ei. Nepričakovanih pojavitev je torej 3,6 %. V obdobju od 1574 dalje je 3569 pojavitev, od teh je nepričakovanih 606, tj. 17 %. Razmerje med pojavitvami ei v obeh obdobjih je 206 : 606, kar pomeni, da se je število ei-jev v drugem obdobju povečalo za skoraj trikrat, glede na manjše število pravih oblik pa celo še večkrat.

Na izjemne pojavitve odraza ei so vplivala zlasti tri druga načela Trubarjevega koncepta knjižnega jezika:

Odpravljanje homonimije (načelo ei =): *lep* (14) – *z lepim* : *s slepim*?; *sreda* (14) – 'dan' : 'sredina'; 5 besed družine *meniti* (14) : *meni*, zaim.; -l glagola *sesti* (6) : *sedlo*; 4 besede iz družine *rezati* (5) : *režati*; *bel* (4) : *beliti*; glagol *streljati* (2) : *strela*, ž in morda tudi *znetiti* (1). K tem bi mogli prišteti še 15 pojavitev besede *delo* in 7 ponovitev oblik *delati*, pri katerih je bilo zaradi kompliciranega trojnega razlikovanja (*del*, m : *delo*, s : *dela*, sed.) težje ohraniti sistemsko urejenost. Z načelom ei = se da pojasniti 82 nepričakovanih pojavitev odraza ei.

Analogija (ei ~ ali ei ≈) se uveljavlja zlasti v oblikoslovnih kategorijah (34), razen tega pa še pri *leteti* (3) ≈ *letati* in *ustreliti* 1 ≈ *streljati*. Analogija pojasnjuje 37 nepričakovanih odraznih pojavitev.

Glasovno okolje (ei #) je vplivalo na 22 pojavitev odraza ei: pri *človeski* (10), *cesti* (7), *sesti* (2), pri *mescu*, *cvesti* in *lesti* pa po 1-krat.

Pravopisni razlogi so vplivali na zapise z ei pri glagolu *ne imeti* (16 zapisov sedanjika tipa *ne imam* in 1 *neimam*) in podobno – zaradi zapisovanja glasu ŋ – tudi pri *menjati* (1), medtem ko je pri obeh glagolih (*u*)*bežati* (10) vplival izgovor z glasom j, ki se sicer pojavlja tudi v govorih, ki ne pripadajo področju ei < ě.

Pri *cvesti* (1) gre za refleks ə, pri *zatreti* (1) je razlog rima, pri prevzeti besedi *veroh* pa morda nemška glasovna oblika.

Večje število pojavitev odraza ei ima Trubar še pri *obleči* (6), *ves* (6), *slednji* (4), med nekaj več kot 1000 upoštevanimi pojavitvami besede *greh* so tudi 3 zapisi *greih*, med tudi pogostimi zapisi besede *reč* sta tudi 2 zapisa z ei ipd., kar so seveda samo napake. Pri pojavitvah odraza ei v manj frekventnih besedah pa je morda vplivala prav redkost pojavitve oziroma slabša uzaveščenost sistema.

V obdobju pred 1574 je skupaj 173 nepričakovanih, a razložljivih pojavitev besed z ei. Povzročile so jih kolizije Trubarjevih sistemskih načel in pravopisno-izgovorne posebnosti. Tako ostaja sistemsko nepojasnenih samo 33 oblik z ei, tj. 0,6 % vseh odrazov ě.

II. ei < ě

1. ei =

| Iztočnica     | → ei     | → e   | ei → | e → | Opombe           |
|---------------|----------|-------|------|-----|------------------|
| leto          | 98 r     | 2 /2/ | 40   | 1   | ei * : le-ta     |
| leten         | 1        | 0     | 0    | 0   |                  |
| letina        | 2        | 1     | 6    | 1   |                  |
| letošnji      | 0        | 4     | 0    | 0   |                  |
| letovati      | 1        | 0     | 0    | 0   |                  |
| poleti        | 0        | 0     | 1    | 0   |                  |
| letati        | 1        | 0     | 1    | 0   | le-ta            |
| svét m        | 219(150) | 2 (5) | 87   | 3   | ei** svét a o    |
| posveten      | 3        | 0 /2/ | 0    | 0   |                  |
| svèt          | 10       | 9     | 3    | 0   | svèt 1,2         |
| svetovati     | 4        | 22    | 3    | 4   | ≈ svèt           |
| svetovanje    | 0        | 2     | 0    | 0   |                  |
| svetiti       | 18       | 9     | 18   | 0   | : svét 1, 2      |
| osvetiti      | 2        | 0     | 0    | 0   |                  |
| razsvetiti    | 6        | 9     | 7    | 4   |                  |
| svetel        | 0        | 0     | 1    | 0   |                  |
| svetilen      | 1        | 0     | 1    | 0   |                  |
| del           | 78       | 3     | 39   | 0   | ei** : del/o/ati |
| deliti        | 2        | 0     | 0    | 0   |                  |
| obdeliti      | 1        | 7     | 0    | 3   |                  |
| podeliti      | 4        | 1     | 0    | 3   |                  |
| razdeliti     | 7        | 5     | 4    | 3   |                  |
| dete          | 56/40/   | 3 /1/ | 22   | 0   | : dète?          |
| peča ž        | 2        | 0     | 0    | 1   | : pēči: peč ž    |
| peniti        | 1        | 0     | 0    | 1   | : pena ž 1, 2    |
| peti, pojem   | 65       | 0     | 22   | 0   | : pēti           |
| zapeti, -ojem | 3        | 0     | 1    | 0   | : zapeti -nem    |
| pométati      | 2        | 2     | 3    | 0   | : pometáti       |
| pometanje     | 0        | 0     | 1    | 0   |                  |
| préd          | 0        | 0     | 3    | 0   | : prèd           |
| věža          | 1        | 1     | 0    | 0   | : věža           |

V skupini ei =, nastali zaradi hotenja razlikovati homonime, je Rigler zbral 7 besednih družin s skupaj 25 besedami ter še 6 drugih, »osamljenih« besed. V obdobju pred 1574 je skupaj zapisanih 870 pojavitev, od teh je nepričakovanih 92, tj. 10,6 %. V osnovnih, dejansko homonimnih oblikah se nepričakovani odraz e pojavi samo 39-krat, kar pomeni, da je napak 4,5 %, vse ostale pojavitve pa nastopajo v izpeljankah, kjer je pravilo odpravljanja homonimov lahko delovalo samo po sistemski analogiji in zato nedosledno. Takih analognih pojavitev je 53, tj. 6,1 %. V obdobju od leta 1574 dalje je besednih oblik z nepričakovanim e 24 od skupaj 287 odraznih pojavitev. Nepričakovanih pojavitev je torej 8,4 %, ob dejanski homonimiji pa se e pojavi le 6-krat: napak je torej 2,1 %.

Razlog je razumljiv: odpravljanje homonimije je bilo močno pri osnovnih homonimnih oblikah, pri njihovih izpeljankah in sestavljenkah pa to ni bilo več tako potrebno. Kadar se je odraz ei pojavil tudi pri le-teh, je delovalo načelo analogije. Največ omahovanja je vidno pri družini *svèt*, kjer je šlo za komplicirano diferenciranje od dveh homonimov: tako samostalnika *svét* kot pridevnika *svét*, ter pri družini glagola *svetiti*. Posebej je vredno opozoriti na besedo *dete*, pri kateri se pojavi oblika z odrazom e samo kot napaka, pa vendar Rigler za tako rekoč dosledno pisanje odraza ei ni našel potrditve v kakem izpričanem oziroma arhivsko dokumentiranem homonimu.

## 2. Analogija ~

### a. ei ~

| Iztočnica  | → ei | → e | ei → | e → | Opombe |
|------------|------|-----|------|-----|--------|
| deti       |      |     |      |     |        |
| 3. sed.    | 30   | 0   | 4    | 0   | ei*    |
| ne 3. sed. | 17   | 1   | 2    | 0   | ei**   |
| izdeti     |      |     |      |     |        |
| -ti        | 0    | 0   | 1    | 0   |        |
| -l         | 0    | 1   | 0    | 0   |        |
| odeti      |      |     |      |     |        |
| -l         | 2    | 0   | 1    | 0   |        |
| prideti    |      |     |      |     |        |
| 3. sed.    | 2    | 0   | 1    | 0   |        |
| razdeti    |      |     |      |     |        |
| 3. sed.    | 5    | 0   | 0    | 0   |        |
| razodeti   |      |     |      |     |        |
| 3. sed.    | 4    | 0   | 1    | 0   |        |
| -ti        | 0    | 18  | 3    | 4   |        |
| -l         | 0    | 8   | 0    | 1   |        |
| zadeti     |      |     |      |     |        |
| -ti        | 0    | 1   | 1    | 0   |        |
| -l         | 0    | 4   | 0    | 0   |        |



|                 |         |       |    |   |                       |
|-----------------|---------|-------|----|---|-----------------------|
| imeti           |         |       |    |   |                       |
| -ti             | 102/71/ | 1 /4/ | 62 | 3 | ei*                   |
| -l              | 1r /32/ | 15    | 4  | 7 |                       |
| jesti           |         |       |    |   |                       |
| 3. sed.         | 15      | 0     | 2  | 0 |                       |
| ne 3 sed.       | 18      | 2     | 5  | 0 |                       |
| -ti.            | 36      | 7     | r  | 4 | ei* (<200 ei)         |
| -l              | 14      | 1     | 12 | 2 |                       |
| izjedati        | 2       | 0     | 1  | 0 |                       |
| jed             | 11      | 3     | 7  | 2 | 1-krat kyedi          |
| snesti          |         |       |    |   |                       |
| 3. sed.         | 0       | 0     | 1  | 0 |                       |
| ne 3 sed.       | 0       | 1     | 0  | 0 |                       |
| -ti             | 0       | 1     | 1  | 0 |                       |
| -l              | 1       | 2     | 1  | 1 |                       |
| -n              | 1       | 2     | 0  | 2 |                       |
| ujedati         | 0       | 1     | 0  | 0 |                       |
| ne biti         |         |       |    |   |                       |
| 3. sed /(-l)    | 119     | 1     | 0  | 0 | ei**                  |
| ne 3.sed.       | 37      | 31    | 1  | 7 |                       |
| povedati        |         |       |    |   |                       |
| 3. sed.         | r /4/   | 0     | r  | 0 |                       |
| ne 3. sed.      | 50      | 0     | 17 | 2 |                       |
| -ti             | 21      | 14    | 2  | 8 | v CO -ti in -l skupaj |
| -l              | 11      | 8     | 2  | 5 | 29 ei, 2 e            |
| -n              | 1       | 5     | 1  | 1 |                       |
| dopovedati      |         |       |    |   |                       |
| -ti             | 1       | 0     | 0  | 0 |                       |
| izpovedati -vem |         |       |    |   |                       |
| ne 3. sed.      | 2 /3/   | 0     | 0  | 0 |                       |
| -ti             | 1       | 0     | 0  | 0 |                       |
| izpovedati se   |         |       |    |   |                       |
| ~am se          |         |       |    |   |                       |
| 3. sed.         | 0       | 1 /3/ | 0  | 0 |                       |
| odpovedati -vem |         |       |    |   |                       |
| ne 3 sed.       | 0 /3/   | 0     | 1  | 0 |                       |
| -ti             | 2       | 0     | 0  | 0 |                       |
| prepovedati     |         |       |    |   |                       |
| -ti             | 1       | 0     | 0  | 0 |                       |
| -dam, sed.      | 0       | 0 /1/ | 2  | 0 |                       |
| spovedati -dam, |         |       |    |   |                       |
| sed.            | 3       | 8     | 2  | 3 |                       |

|                  |        |       |        |    |      |
|------------------|--------|-------|--------|----|------|
| spovedati, -vem  |        |       |        |    |      |
| 3. sed.          | 2      | 0     | 0      | 0  |      |
| zapovedati, -dam |        |       |        |    |      |
| sed.             | 0      | 1r/8/ | 0      | 40 | e*   |
| zapovedati, -vem |        |       |        |    |      |
| 3. sed.          | r 4    | 0     | r 1    | 0  |      |
| ne 3. sed.       | 3      | 0     | 2      | 1  | e*   |
| -l (-em/-am)     | 0      | 56    | 3      | 46 |      |
| prekleti         |        |       |        |    |      |
| 3. sed.          | 2      | 0     | 0      | 0  |      |
| smeti            |        |       |        |    |      |
| 3. sed.          | 5      | 0     | 2      | 0  |      |
| ne 3. sed.       | 4      | 8     | 2      | 2  |      |
| -l               | 2      | 3     | 0      | 0  |      |
| strohnети        |        |       |        |    |      |
| 3. sed.          | 2      | 0     | 0      | 0  |      |
| -ti.             | 0      | 0     | 0      | 1  |      |
| umeti            |        |       |        |    |      |
| 3. sed.          | 5      | 0     | 1      | 0  |      |
| ne 3. sed.       | 0      | 0     | 1      | 0  |      |
| -ti              | 4      | 0     | 3      | 0  |      |
| -l               | 4      | 0     | 0      | 0  |      |
| razumeti         |        |       |        |    |      |
| ne 3. sed.       | 0      | 3     | 2      | 0  |      |
| -ti              | 1      | 4     | 0      | 0  |      |
| -l               | 1      | 6     | 1      | 0  |      |
| vedeti           |        |       |        |    |      |
| 3. sed.          | 7      | 0     | 0      | 0  | ei*  |
| ne 3. sed.       | 28     | 0     | 4      | 0  | ei** |
| -ti              | 81     | 1     | 52     | 1  |      |
| -l               | r /20/ | 1     | r /20/ | 0  | /e*/ |
| vedeče           | 4      | 0     | 2      | 0  |      |
| nevedeče         | 0      | 0     | 2      | 0  |      |
| vedeoč           | 0      | 1     | 0      | 1  |      |
| védenje          | 4      | 0     | 1      | 0  |      |
| zvedeti          |        |       |        |    |      |
| 3. sed.          | 3      | 0     | 0      | 0  |      |
| ne 3. sed.       | 2      | 0     | 0      | 0  |      |
| -l               | 5      | 0     | 2      | 0  |      |

|                   |     |   |     |    |                                                            |
|-------------------|-----|---|-----|----|------------------------------------------------------------|
| verdeti           |     |   |     |    |                                                            |
| 3. sed.           | 3   | 0 | 0   | 0  |                                                            |
| vel.              | 1   | 0 | 0   | 0  |                                                            |
| dva               |     |   |     |    |                                                            |
| I                 | 16  | 0 | 20  | 0  |                                                            |
| ne I              | 14  | 0 | 10  | 0  | ei*                                                        |
| oba               |     |   |     |    |                                                            |
| I                 | 1   | 0 | 5   | 0  |                                                            |
| ne I              | 0   | 1 | 1   | 1  |                                                            |
| ta                | 258 | 3 | 109 | 84 | ei** eim : em =<br>95 : 28<br>eimi : emi= 14 : 65<br>: teh |
| potehmal          | 0   | 5 | 0   | 6  |                                                            |
| dosehmal          | 0   | 0 | 0   | 1  |                                                            |
| odsehmal          | 0   | 1 | 0   | 1  |                                                            |
| kje               | 14  | 0 | 10  | 0  | ei**                                                       |
| venovrej          | 1   | 0 | 0   | 0  |                                                            |
| vmej              | 4   | 0 | 7   | 0  | ei*                                                        |
| vmes              | 0   | 0 | 2   | 0  | #                                                          |
| M sam./prid.      | 135 | 0 | 37  | 0  | ei*                                                        |
| ne M sam          | 2   | 0 | 2   | 0  | ei**                                                       |
| -eimi prid./štev. | 4   | 7 | 6   | 0  |                                                            |

Skupina ei ~ obsega besede, ki se v 3. os. sed. (*iei*) ali sploh (*kei*) končujejo na -ei, po zakonu analogije pa so prevzele odraz ei tudi ostale oblike iste besede. Skupina je sestavljena iz 4 podskupin: glagolske, zaimenske, oblikoslovne in mešane. Glagolsko sestavlja 5 družin s skupaj 27 glagoli, razen tega pa še 6 »osamljenih« glagolov. Zaimensko podskupino sestavljajo oblike zaimka *ta* ter 3 prislovni sklopi, tvorjeni z zaimkom. Oblikoslovno skupino sestavljajo 3 oblikoslovne kategorije, v mešani podskupini pa so samostalniki, števnik, predlogi in ostali prislovi. Vseh besed skupaj je 43 + 3 oblikoslovne kategorije.

V obdobju pred 1574 je 1522 pojavitev, od teh je 253-krat zapisan nepričakovani odraz e, v obdobju od 1574 dalje pa je 685 pojavitev, od teh je 237 nepričakovanih odrazov e. V prvem obdobju, ki nas posebej zanima, je nepričakovanih pojavitev 16,6 %, notranjo strukturo navedenih odstotkov pa se da prikazati natančneje. V skupini besed in kategorij z izglasnim -ei (3. os. sed. gl. na -em, 5 drugih besed in 2 oblikoslovni kategoriji) je 399 pojavitev, od teh sta nepričakovani 2 e, tj.

0,5 %. Tako nizko število napak je razumljivo, saj je izglasni -ei merilo za uvrstitev besede oz. kategorije v obravnavano skupino.

Drugo skupino sestavljajo oblike sedanjika, ki niso zajete v prejšnji skupini, ei pa so dobile po vzoru 3. osebe sedanjika – skupaj 240 pojavitev, od teh je nepričakovanih 68 e, tj. 28,3 %. Ostalih glagolskih oblik (-ti, -l, -n, -č) je skupaj 587, od teh 164 e, tj. 27,9 %.

Zaradi zelo visokega števila pojavitev je smiselno v posebno skupino uvrstiti oblike zaimek *ta*: vseh zapisanih pojavitev je 261, od teh 3 nepričakovane pojavitve, tj. 1,1 %. Vse ostale besede z ei znotraj besede imajo 35 pojavitev, od teh 16 e, tj. 45,7 % nepričakovanih.

b. ei ≈

| Iztočnica  | → ei | → e | ei → | e → | Opombe |
|------------|------|-----|------|-----|--------|
| greti      |      |     |      |     |        |
| -l         | 1    | 0   | 1    | 0   |        |
| segreti se |      |     |      |     |        |
| vel. mn.   | 0    | 0   | 1    | 0   |        |
| šteti      |      |     |      |     |        |
| -ti        | 2    | 9   | 0    | 0   |        |
| -l         | 2    | 2   | 0    | 0   |        |
| prešteti   |      |     |      |     |        |
| -ti        | 0    | 4   | 3    | 5   |        |
| zdeti se   |      |     |      |     |        |
| -ti        | 1    | 0   | 0    | 0   |        |
| -l         | 4    | 7   | 2    | 1   |        |
| umetal     | 2    | 0   | 2    | 0   |        |
| umetel     | 1    | 0   | 0    | 0   |        |
| umetolost  | 0    | 0   | 2    | 0   |        |
| umetalen   | 3    | 2   | 1    | 1   |        |
| umetelen   | 0    | 1   | 1    | 1   |        |
| neumetelen | 0    | 1   | 0    | 0   |        |
| sevec      |      |     |      |     |        |
| I          | 3    | 1   | 2    | 1   |        |
| ne I       | 0    | 2   | 0    | 1   |        |
| seme       |      |     |      |     |        |
| I          | 76   | 6   | 21   | 0   |        |
| ne I       | 6    | 54  | 10   | 10  |        |
| smeh       | 3    | 1   | 0    | 1   |        |

|       |    |    |    |   |
|-------|----|----|----|---|
| veter | 43 | 10 | 21 | 1 |
| teden | 2  | 0  | 0  | 0 |

Drugo na analogiji temelječo skupino ei ≈ sestavljajo besede, v katerih je odraz ei zapisan po kaki sorodni besedi, v kateri glasu e etimološko upravičeno sledi glas j oz. i. Skupino sestavlja 16 besed, med katerimi ima največjo družino *umetal*. Vseh obravnavanih pojavitev pred 1574 je skupaj 249, od teh je 149-krat zapisan ei, 100-krat pa nepričakovani e, od 1574. leta dalje pa je 89 pojavitev, in sicer 67 ei : 22 e. V prvem obdobju je torej 40,2 % nepričakovanih pojavitev, v drugem pa 24,8 %, kar je razumljivo, saj je odraz ei v drugem obdobju nasploh pogostejši. Oblike z e prevladujejo pri treh besedah, v dveh pa sta odraza bolj ali manj izenačena. Pri besedi *seme* je v glavnih sklonih praviloma zapisano ei, v stranskih pa e: Trubar si je torej izoblikoval paradigmatško ureditev gl. skl. ei : str. skl. e.

### 3. Položajna skupina

ei #

| Iztočnica    | → ei | → e   | ei → | e → | Opombe |
|--------------|------|-------|------|-----|--------|
| jezditi      | 4    | 0     | 9    | 1   |        |
| jezdec       | 0    | 0     | 4    | 3   |        |
| les          | 2    | 2     | 2    | 0   |        |
| mesto        | 208  | 2     | 98   | 0   | ei**   |
| mesten       | 0    | 0     | 1    | 0   |        |
| namestnik    | 0    | 0     | 1    | 0   |        |
| nevesta      | 4    | 5     | 25   | 1   |        |
| pesek        | 5    | 2     | 6    | 0   |        |
| pesem        | 69   | 0     | 12   | 2   | ≈ ?    |
| res          | 4    | 0     | 0    | 0   |        |
| špes         | 1    | 0     | 0    | 0   |        |
| vest         | 68   | 0 /2/ | 10   | 0   |        |
| svest        | 2    | 0     | 0    | 0   |        |
| zvest, prid. | 37   | 1 /4/ | 26   | 2   | ei**   |
| nezvest      | 0    | 1 /1/ | 0    | 0   |        |
| zvest ž      | /4   | 0     | 0    | 0   |        |

|            |    |    |    |    |
|------------|----|----|----|----|
| nezveščina | 5  | 2  | 2  | 1  |
| zveščina   | 15 | 0  | 5  | 1  |
| zvezda     | 32 | 0  | 22 | 0  |
| cesta      | 7  | 22 | 0  | 15 |
| človeski   | 10 | 85 | 36 | 13 |
| človestvo  | 0  | 28 | 18 | 1  |

V skupini ei #, v kateri se ē realizira kot ei, kadar stoji pred soglasniško skupino -s/zC ali pred končnim sičnikom, je Rigler zajel 22 besed. V obdobju pred 1574 je skupaj 634 pojavitev, od teh je nepričakovanih 157, tj. 24,8 %. V obdobju od 1574 naprej je skupaj 317 pojavitev, od teh je 40 (16,6 %) nepričakovanih. V drugem obdobju je nepričakovanih pojavitev manj, saj se je pojavljanje odraza ei zvišalo nasploh. Vzrok za visok odstotek neuveljavitve analogije so tri na koncu razpredelnice navedene besede, v katerih prevladujejo nepričakovani odrazi: 15 ei : 35 e. Pri *človeski* in *človestvo* je oblike z odrazom e verjetno generirala beseda *človek* iz skupine e, pri *cesta* pa se sistemskega vzroka ne da določiti.

\*

Skupina O zajema 132 besed, ki imajo skupaj 6120 pojavitev. Od 165 (2,7 %) nepričakovanih odraznih pojavitev je samo 9 (0,1 %) pojavitev napačnih, tj. akcentsko kakorkoli neutemeljenih.

V skupini Ě je zajetih 418 besed + 5 oblikoslovnih oblik. V prvem obdobju (do 1574) je 8938 pojavitev, in sicer je v skupini e 5663 pojavitev z 206 (3,6 %) nepričakovanimi, ki vključujejo 33 (0,6 %) v vsakem pogledu napačnih odrazov.

V skupini ei = je vseh pojavitev 870, in sicer 92 nepričakovanih (10,6 %), od teh je povsem napačnih 39 pojavitev (4,5 %).

V skupini ei ~ je skupaj 1522 pojavitev, od teh je 253 e, tj. 16,6 % nepričakovanih, povsem napačni pa sta samo 2 pojavitvi (0,1 %) iz izglasnega dela skupine. Analogija se v ostalih glagolskih oblikah, ki imajo 827 pojavitev, ni uveljavila v 232 primerih, tj. 28,1 %. V 35 oblikah z odrazom znotraj besede se analogija ni uveljavila v 16 primerih, tj. v 84,2 %. V zelo visokem številu se je uveljavila v oblikah zaimka *ta*: od 261 pojavitev so samo 3 neanalogne (1,1 %).

V skupini ei ≈ je od skupaj 249 pojavitev nepričakovanih 100 (40,2 %).

V skupini ei # je v prvem obdobju 634 pojavitev, od katerih je 157 e, nepričakovanih pojavitev je torej 24,8 %.

Iz navedenih podatkov je razvidna velika razlika med osnovno skupino, v kateri je pričakovan odraz e, in 4 ostalimi skupinami, v katerih je pričakovan odraz ei. Ta odraz je Rigler poimenoval izjemni odraz. Osnovni odraz se ni realiziral v 3,6 %, izjemni izraz pa se ni realiziral v povprečno 23,1 %.

V obdobju po 1574 je v Ě skupini 4947 pojavitev.

V članku obravnavana skupina Ě ima v obeh obdobjih skupaj 13 885 pojavitev, skupaj z vsemi pojavitvami iz skupine O pa se število pojavitev povzpne na 20 005. Če odštejemo 7300 naših dopolnitev in dopolnitev iz Problematike 1977, je v Začetkih 1968 skupaj 12 700 pojavitev odrazov *ō/ô/o* in *ē*. V Začetkih pa je Rigler

obdelal tudi druge glasoslovne, oblikoslovne, pravopisne in deloma tudi besedoslovne značilnosti tako Trubarjevega jezika kot jezika vseh drugih protestantov 16. stol., ki so pisali slovensko, povrh pa še EiL 1613.

Če za merilo vzamemo 12 700 pojavitev na 70 straneh Začetkov, je gradivskih besed za druge jezikovne značilnosti na 110 straneh Začetkov še 20 000.

Številčna obdelava (nekoliko izpopolnjenega) gradiva o odrazih u < **û/ô** in e/ei < **ě** v Trubarjevih delih prepričljivo kaže zavestno sistemsko strukturiranost njegovega knjižnega jezika.

## Znamenja in krajšave

|                    |                                                          |
|--------------------|----------------------------------------------------------|
| –                  | sistemsko nepričakovano                                  |
| #                  | položaj pred -s/z(C)                                     |
| *                  | še veliko zgledov (Rigler)                               |
| **                 | še zelo veliko zgledov (Rigler)                          |
| /                  | ali                                                      |
| //                 | moj dodatek                                              |
| ?                  | vprašljivo                                               |
| ~                  | analogija -ei                                            |
| <                  | v                                                        |
| =                  | homonimija                                               |
| >                  | iz                                                       |
| ≈                  | analogija -j                                             |
| → e/ei             | e/ei do leta 1574                                        |
| e/ei →             | e/ei od leta 1574                                        |
| 1 <sup>1,2,3</sup> | opisovani glas je prvi, drugi, tretji od enakih v besedi |
| C                  | soglasnik                                                |
| CO                 | Cerkovna ordninga 1564                                   |
| D                  | dajalnik                                                 |
| ed.                | ednina                                                   |
| EiL                | Evangelia inu Lystuvi, Nemſhki Gradez 1613               |
| gl.                | glavna sklona                                            |
| I                  | imenovalnik                                              |
| -l                 | opisni deležnik                                          |
| ljubl.             | ljublansko                                               |
| LMS                | Letopis Matice slovenske                                 |
| LZ                 | Ljubljanski zvon                                         |
| M                  | mestnik                                                  |
| m                  | samostalnik moškega spola                                |
| med                | med predlogom in odnosnico je beseda                     |
| mn.                | množina                                                  |
| -n                 | trpni deležnik                                           |
| nagl.              | naglas                                                   |
| nar.               | narečno                                                  |

|         |                                                                      |
|---------|----------------------------------------------------------------------|
| O       | orodnik                                                              |
| obr.    | obrazilo                                                             |
| Pl      | Pleteršnik                                                           |
| pn      | pisano narazen                                                       |
| pred    | predlog neposredno pred odnosnico                                    |
| predl.  | predlog                                                              |
| prid.   | pridevnik                                                            |
| prp     | pravopis                                                             |
| ps      | pisano skupaj                                                        |
| r       | redno (Rigler)                                                       |
| R       | rodilnik                                                             |
| rašč.   | raščiško                                                             |
| s       | samostalnik srednjega spola                                          |
| sam.    | samostalnik                                                          |
| sed.    | sedanjik                                                             |
| Seminar | Zbornik predavanj, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture |
| SR      | Slavistična revija                                                   |
| SSKJ    | Slovar slovenskega knjižnega jezika                                  |
| str.    | stranski skloni                                                      |
| štev.   | števnik                                                              |
| T       | tožilnik                                                             |
| -ti     | nedoločnik                                                           |
| vel.    | velelnik                                                             |
| ž       | samostalnik ženskega spola                                           |

### Navedenke

ENE DVHOVNE PEISNI, v'TIBINGI 1563.

EVANGELIA INV LYSTVVI, prevedel J. Čandek, redigiral T. Hren, v'Nemfłkim Gradzu 1613.

Kidrič, F., *Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrhundert*, Heidelberg 1919.

Kopitar, J., *Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark*, Laibach 1808.

Logar, T., Glasoslovne in oblikoslovne variante v jeziku Trubarjeve Cerkovne ordninge, *Seminar* 12 (1976), 17–25.

Molè, M., Z historii praslówiańskiego ě w słoweńskim, *Rocznik Slawistyczny* 16 (1948), 24–27.

Oblak, V., Trije slovenski rokopisi iz prve polovice XVII. stoletja, *LMS* 1887, 259–315.

Obvestilo 1611: I. Vrhovec, Slovenski listič iz leta 1611, *LZ* 6 (1886), 253–254.

Pleteršnik, M., *Slovensko-nemški slovar I, II*, Ljubljana 1894, 1895.

Pohlin, M., *Kraynska Grammatika*, Laybach 1768.



- Postila 1595: HISHNA POSTILLA, prevedel P. Trubar, redigirala F. Trubar in A. Savinec, v' TIBINGI 1595.
- Ramovš, F., *Kratka zgodovina slovenskega jezika*, Ljubljana 1936.
- Rigler, J., Problematika glasoslovnih in oblikoslovnih variant v Trubarjevi Cerkovni ordningi, *SR 25* (1977), 466–490.
- Rigler, J., *Začetki slovenskega knjižnega jezika*, Ljubljana 1968.
- Rogierij, *Palmarium empyreum I*, Clagenfurti 1731, *II* Labaci 1743.
- Rupel, M., *Primož Trubar*, Ljubljana 1962.
- Schönleben, J. L., *EVANGELIA INV LYSTVVI*, v'Nemfhkim Gradzu 1672.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V*, Ljubljana 1970–1991.
- Trubar, P., *Cerkovna ordninga*: Tübingen 1564, München 1973.
- Trubar, P., *Catechismus In der Windischenn Sprach*, (Tübingen 1550).
- Trubar, P., *CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA*, V TIBINGI 1575.
- Znojilšek, J., *KATECHISMVS DOCTORIA MARTina Luthra*, v 'TIBINGI 1595.

Za gradivo iz Trubarjevih del sem uporabljal kartoteko Sekcije za zgodovino slovenskega jezika Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

## Rigler's Thesis on the Origins of the Standard Slovenian Language in Numbers

### Summary

*Rigler's thesis on the origins of the standard Slovenian language in the 16<sup>th</sup> century has two stages. From the analysis of 12,700 occurrences of the reflexes for ô/ôlo and ě he established the structural arrangement of phonemes in Trubar's language, and on the basis of phonological comparisons with later texts and writers from Ljubljana, as well as with contemporary dialectal development in the southern and eastern surroundings of Ljubljana, Rigler developed his thesis that the local speech of Ljubljana had been the basis of Trubar's standard language (with the differential u < ô and e < ě).*

*In our somewhat enlarged discussion (as compared to Rigler's corpus) the group of ô-reflexes comprises 91 words with 5,419 occurrences; 132 (2.4%) of these occurrences could not be expected from the system. The group of ôlo-reflexes consists of 41 words with 701 occurrences from which 33 (4.7%) are unexpected.*

*The group of ě-reflexes comprises 418 words and 5 morphological categories with a total of 8,938 occurrences. In the period before the year 1574, when Trubar's phonological system was the most consistent, the e-group has 5,663 occurrences, from which 206 (3.6%) appear unexpectedly as ei, whereas 4 different groups of ei occur 3,275 times – with 602 (18.4%) e-reflexes being unexpected. The e-group is the basic group, covering 2/3 of all cases and is regular in 94.4% instances. The ei-groups represent exceptions and comprise 1/3 of all occurrences – but even in this group 18.4% were realized as an e-reflex.*

*Besides the reflexes for ô/ôlo and ě, in his *Začetki slovenskega knjižnega jezika**

(1968) Rigler also analyzed other phonological, morphological, syntactic and orthographic features on the basis of 20,000 occurrences of words in Trubar's works, as well as in the works of other Protestant authors who wrote in Slovenian, and, on the top of that, he even analyzed Evangelia inu listuvi (1613).

The book *Začetki slovenskega knjižnega jezika* comprises a corpus of more than 30,000 occurrences of individual words for which, as a rule, the exact citation and its source are given. Compared to that the writing on the use of the Slovenian language at the Vienna court during the reign of Maximilian I and at the court of the bishop of Trieste Bonomo is just a footnote.